

О. В. Шинкарьок,

к. е. н., докторант, Державний науково-дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки Мінекономрозвитку та торгівлі України

СТАНОВЛЕННЯ ПЕРЕДУМОВ ВПРОВАДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ¹ (ВІД ЦІЛЕЙ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ ДО ЗАВДАНЬ СТАЛОГО РОЗВИТКУ)

O. Shinkaryuk,

PhD in economics, doctoral candidate, Research Institute Information and Modeling Economic, Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine

FORMATION OF PREREQUISITES FOR INTRODUCTION OF STATE REGULATION OF REGIONAL HUMAN DEVELOPMENT IN UKRAINE¹ (THE GOALS OF HUMAN DEVELOPMENT FOR OBJECTIVES OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT)

Систематизовано етапи освоєння стратегічного планування соціально-економічного розвитку регіонів на рівні обласних державних адміністрацій в контексті досягнення національних завдань Цілей Розвитку тисячоліття та Цілей сталого розвитку людства в Україні. На прикладі Хмельницької області узагальнено досвід рейтингового аналізу Індексу регіонального людського розвитку як основи розробки Регіональної програми людського розвитку, що повинно передувати визначенню пріоритетів та завдань Програм сталого соціально-економічного розвитку області. До передумов впровадження державного регулювання регіонального людського розвитку віднесені: наявність висококваліфікованих спеціалістів та уточнених повноважень обласних державних адміністрацій щодо вирішення соціальних проблем; патріотично налаштована активна громадськість; інформаційно-статистичне та аналітичне забезпечення заходів покращення Індексу регіонального людського розвитку; економічні преференції Об'єднаним територіальним громадам; організаційно-комунікаційні складові розробки Стратегій регіонального розвитку та Планів заходів з їх практичної реалізації.

The author systematized the stages of development of strategic planning of socio-economic development of regions at the level of regional state administrations in the context of achieving the national tasks of the Millennium Development Goals and Objectives of sustainable human development in Ukraine. The author also generalized the experience of the rating analysis of regional index of human development (for example, Khmelnytsky region) as a basis for development of the Regional program human development. The development of the aforementioned program should be preceded by definition of the priorities and objectives of the Program of sustainable socio-economic development of the region. We have related the prerequisites of the implementation of state regulation of regional human development the following conditions: availability of highly qualified specialists and clarified the powers of regional state administrations on solution of social problems; public-spirited and active community; information, statistical and analytical support for improvement of Index of regional human development; economic preferences of the United territorial communities; organizational and communications components of the development of regional development Strategies and Action plans for their implementation.

Ключові слова: людський розвиток, сталий розвиток, соціально-економічний розвиток, регіональний розвиток, прогнозування, програмування, бюджетування.

Key words: human development, sustainable development, social and economic development, regional development, forecasting, programming, budgeting.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У Національній доповіді "Україна після 2015 року: майбутнє, якого ми прагнемо" було наголошено про те, що українське суспільство пропонує світовій спільноті

новий погляд на пріоритети розвитку після 2015 року, який відповідає методологічним положенням Концепції сталого людського розвитку.

У доповіді підкреслено, що розвиток держави на засадах сталого розвитку можливе за умови узгодженого вирішення соціальних, економічних й екологічних питань за наступними напрямками: здорове довкілля; модерна

¹ З конкретизацією на прикладі Хмельницької області.

економіка і розвинена інфраструктура; рівність і справедливості для всіх, ефективна охорона здоров'я, доступна та якісна освіта, гідна праця; прозора і справедлива влада.

Науково-експертне середовище нашої держави сформувало наступну ієрархію цілей та основні пріоритети розвитку України після 2015 року [1, с. 12—14]:

- підвищення якості освіти як головної передумови нарощування людського й соціального капіталу України;

- поліпшення людського розвитку як провідної ланки системи державного регулювання та соціального розвитку держави в цілому;

- підвищення ефективності державного, місцевого й приватного управління та регулювання в бізнес-середовищі за участю структур громадянського суспільства з викорінюванням корупції й зменшенням масштабів тінізації економіки та легалізації прибутків;

- модернізація виробництва з запровадженням інноваційних енерго-, ресурс-, матеріалозберігаючих технологій як економічного підґрунтя поліпшення якості життя населення;

- ефективний соціальний захист, у т.ч. захист працюючих, що зрештою забезпечить подолання бідності та досягнення гідного рівня життя населення;

- захист довкілля та підпорядкування процесів перетворення природних ресурсів на матеріальні та духовні блага, виходячи з завдань людського розвитку.

Пріоритети соціально-економічного розвитку держави, які визначені українським суспільством і які згруповані за напрямками сталого людського розвитку, вимагають зосередження уваги перед усім на якості управління, підвищення якого покликано забезпечити поліпшення рівня життя населення. Необхідною умовою для реалізації завдань за усіма пріоритетами стає покращення соціальної сфери і якості життя на основі соціалізації економічного розвитку.

У Національній доповіді "Україна після 2015 року: майбутнє, якого ми прагнемо" підкреслено, що "Інвестиції в людський капітал мають забезпечити послідовне збільшення його вартості, що надасть змогу поєднувати зростання доходів працюючих з підвищенням національної конкурентоспроможності" [1, с. 12].

Концепцією реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади, яка була затверджена Розпорядженням Кабінету Міністрів України 1 квітня 2014 року № 333-р, передбачається створення механізмів здійснення місцевими державними адміністраціями обласного та районного рівнів державного контролю за відповідністю рішень органів місцевого самоврядування вимогам Конституції та Законів України.

Реформування системи органів публічної влади на місцях націлено на те, щоб обласні державні адміністрації були зорієнтовані на координацію діяльності територіальних органів виконавчої влади (податкової, архітектурно-будівельної, екологічної інспекції, міліції) та ефективний державний контроль за участю територіальних органів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади (ЦОВВ) за дотриманням органами місцевого самоврядування соціальних стандартів і норм якісного надання населенню публічних послуг.

У новій, запровадженій з 2015 року, моделі формування місцевих бюджетів з Державного бюджету України обласним, районним бюджетам та безпосередньо Об'єднаним територіальним громадам (ОТГ) були передбачені освітня (1,1 млрд грн.) і медична субвенція (0,8 млрд грн.), субвенція на здійснення державних програм соціального забезпечення (1,8 млрд грн.) та субвенція на підготовку робітничих кадрів (0,1 млрд грн.).

У структурі Обласної державної адміністрації (ОДА) Хмельницької області діють Департамент освіти, Департамент охорони здоров'я та Департамент соціального захисту населення, які взаємодіють відповідно з Міністерством освіти і науки України, Міністерством охорони здоров'я України та Міністерством праці та соціальної політики України. Тобто наявні об'єктивні можливості контролю ОДА за дотриманням соціальних стандартів в сфері освіти, охорони здоров'я та соціального захисту і соціальної допомоги населенню області.

Хмельницька обласна державна адміністрація, здійснюючи контроль освоєння освітньої, медичної субвенцій та субвенцій на соціальний захист населення області, як соціальних інвестицій, повинна бути наділена повноваженнями (правами та відповідальністю) щодо отримання відповідних цільових трансфертів з Державного бюджету України для фінансового забезпечення загальнонаціональних соціальних стандартів, норм і нормативів у житті населення області.

В умовах становлення парламентсько-президентської системи державного управління "життям по-новому" Хмельницька ОДА, наділена такими повноваженнями, буде спроможна нести відповідальність за дотриманням органами виконавчої влади на місцях положень Конституції України та Законів України щодо прав і свобод населення області шляхом організації та координації розробки та реалізації Програми сталого соціально-економічного розвитку та Регіональної програми людського розвитку Хмельниччини на середньо- та довгострокові періоди (3, 5, 10 років).

АНАЛІЗ

ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ З ПРОБЛЕМИ

У Передмові "Наукові основи подальшого розвитку та вдосконалення концептуальних положень оновленого Бюджетного кодексу України", яка міститься в Науково-практичному коментарі до Бюджетного кодексу України (2011 р.) і рецензентами якого виступили науковці Інституту демографії і соціальних досліджень ім. М.В. Птухи (академік НАНУ Лібанова Е.М.), Київського національного університету імені Тараса Шевченка (д.е.н., професор Ковальчук А.Т.), Науково-дослідного економічного інституту Міністерства економіки і торгівлі України (чл.-кор. НАНУ Манцуров І.Г., д.е.н., професор Найдонов В.С.) та Науково-дослідного фінансового інституту Міністерства фінансів України (д.е.н. Павлюк К.В.) було вперше запропоновано розробляти Національну та Регіональні програми людського розвитку в якості центральних у складі середньо- та довгострокових Програм соціально-економічного розвитку держави та регіонів, Державного та місцевих бюджетів [2, с. 16].

Ознаками виділення підпрограми цих програм були визначені дев'ять аспектів людського розвитку на загальнонаціональному (демографічний розвиток, розвиток ринку праці, матеріальний добробут населення, умови проживання, рівень освіти, стан та охорона здоров'я, соціальне середовище, екологічна ситуація, фінансування людського розвитку) та п'ять аспектів людського розвитку на регіональному рівні (макроекономічна ефективність, фінансова сфера, зовнішньоекономічна діяльність, економічна інфраструктура, інвестиційна привабливість регіону).

Слід підкреслити, що в заключному розділі V "Контроль за дотриманням бюджетного законодавства та відповідальність за порушення бюджетного законодавства" оновленого Бюджетного кодексу України передбачалося розробити Основні положення щодо впровадження відповідальності вищих органів державної і місцевої влади та органів місцевого самоврядування за недофінансування за нормативами бюджетної забезпеченості Національної програми людського розвитку та регіональних програм людського розвитку.

У зв'язку з відсутністю процедур підготовки й прийняття загальнодержавних рішень з обов'язковим використанням рекомендацій й пропозицій вітчизняної економічної науки запропоновані зміни до оновленого Бюджетного кодексу України в контексті людського розвитку, на жаль, не були прийняті, незважаючи на їх позитивні оцінки науковими рецензентами та фахівцями Міністерства фінансів України.

Запропоновані у 2011 році зміни до оновленого у 2010 році Бюджетного кодексу України за своїм змістом та призначенням розкривали сутність бюджетної децентралізації в Україні як унітарної держави. Місцеві органи влади формували б обсяги та структуру власних фінансових ресурсів у місцевих бюджетах за джерелами забезпечення простого регіонального відтворення шляхом досягнення завершеності їх економічного обігу в Програ-

мах сталого соціально-економічного розвитку регіонів, розроблених на базі завдань Регіональних програм людського розвитку. Центральні органи виконавчої влади надавали б додаткові фінансові ресурси з державного бюджету для розширеного регіонального відтворення відповідно до потреб, завдань і структури загальнонаціональних відтворювальних процесів (за цілями Національної програми людського розвитку).

Прийняття у 2012 році розроблених рекомендацій щодо практичного розроблення Національної та регіональних програм людського розвитку сприяло б не тільки збереженню, а й укріпленню територіальної цілісності нашої держави, тому що усі регіони діяли б в однакових умовах фінансово-економічної самостійності стосовно формування і використання власних та отримання додаткових фінансових ресурсів. Тобто були б законодавчо усунуті всі підстави зародження у 2014 році так званого "сепаратизму" на Сході України в межах окупованої бандрформуваннями частин Луганської і Донецької областей та винесення на порядок денний законотворчої діяльності Верховної Ради України у 2016 році "особливого статусу" Донбасу.

Рекомендації та пропозиції щодо розробки з 2012 року Національної та Регіональних програм людського розвитку співпали у часі з проведеними уточненнями у 2010 році Цілей Розвитку Тисячоліття в Україні, які були встановлені у 2003 році і розраховані на досягнення у 2015 році.

Так, ще у 2005—2006 рр. Луганська та Донецька області на Сході України та Львівська області на Заході країни першими серед решти адміністративних областей України підготували Аналітичні доповіді "Локалізація Цілей Розвитку Тисячоліття в області". Крім того, Львівська та Донецька області були єдиними за перші чотири роки реалізації Закону України "Про стимулювання розвитку регіонів" від 8 вересня 2005 року № 2856-IV, які уклали Угоди щодо регіонального розвитку з Кабінетом Міністрів України.

Тобто невиняким стало зайняття Львівською областю за Індексом регіонального людського розвитку (ІРЛР)² 3-ого місця у 2013 році та 4-ого місця у 2014 році серед решти областей. Це залежить від кваліфікації кадрів ОДА та рівня планово-аналітичної і фінансово-бюджетної роботи за участю національних і регіональних науково-освітнянських установ (під координацією НАН України), а також представників бізнесу і громадськості Львівщини.

У 2011—2012 рр. була здійснена локалізація Цілей Розвитку Тисячоліття в Україні і в Чернівецькій області, й АР Крим.

Наступним кроком (після "Революції гідності") вдосконалення методологічного та організаційного супроводу розробки Національної та Регіональних програм людського розвитку стала публікація в 2014 році в Економічному віснику Академії економічних наук України програмних статей "Провідні складові механізму державного управління "життям по-новому" (в умовах децентралізації влади)" та "Науково-освітнянське забезпечення механізму державного управління "життям по-новому" (в умовах децентралізації влади)" [4; 5].

У цих статтях були розкриті, по-перше, оцінки глобального, національного та регіонального виміру життя в Україні; по-друге, порядок переходу до розробки Національної та Регіональних програм людського розвитку; по-третє, перерозподіл повноважень між центральними та місцевими органами влади у фінансуванні регіонального людського розвитку; по-четверте, складові науково-освітнянського забезпечення системи Прогнозування — Програмування — Бюджетування (ППБ) людського розвитку на національному та регіональному рівнях при загальному керівництві та координацією Відділенням економіки НАН України.

У той же час потребують подальших наукових методичних рішень проблеми ППБ людського розвитку в умовах децентралізації влади та створення Об'єднаних територіальних громад як базового рівня державного регулювання соціально-економічного розвитку регіонів.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Державна служба статистики України в Передмові до щорічних статистичних бюлетеней "Регіональний людський розвиток" постійно розкриває сутність та зміст людського розвитку, його роль та місце в соціально-економічному розвитку регіонів та держави в цілому.

Людський потенціал розкривається як найважливіший чинник реформування держави і суспільства, що прагнуть включитися у світові потоки сучасних технологічних, інфраструктурних, інституціональних, соціально-гуманітарних і інших перетворень.

Людський розвиток визначається як надання людям можливості повністю розвивати свій потенціал, жити продуктивно і творчо в гармонії з їхніми потребами та інтересами.

У наведеній Передмові статистичного бюлетеня "Регіональний людський розвиток" констатується, що нині Україна дуже відстає від більшості європейських країн за рівнем багатьох показників економічного розвитку. Водночас слід визнати, що економічний розвиток сам по собі не вирішить усіх соціальних проблем України.

Глобальний досвід, включно з українським, свідчить, що економічне зростання супроводжується зростаючими диспропорціями в регіональному розвитку та збільшенням нерівності в доходах і обидві ці проблеми потрібно вирішувати за допомогою дієвих заходів державної політики.

Зростання обсягу виробництва важливо для забезпечення ресурсів, необхідних для розвитку суспільства, але само по собі мало чим допомагає розвитку людського потенціалу. Недооцінка впливу людського розвитку на економічне зростання є ключовою, хоча й не єдиною причиною розриву в розвитку між Україною та іншими країнами.

У вказаній Передмові наголошується також, що перетворення України на державу з демократичною системою, громадянським суспільством і соціально-орієнтованою ринковою економікою вимагає, щоб влада на всіх рівнях (особливо на місцевому) визнала, що людський розвиток є як кінцевою, так і ключовою метою.

Видатки на освіту, охорону здоров'я та соціальний захист слід розглядати не просто як "витрачання" бюджетних коштів, а й як соціальні інвестиції (особливо у поєднанні з необхідними реформами), які могли б суттєво і тривало вплинути на розвиток України. Більше того, увагу слід зосередити не стільки на регулярному наданні допомоги нужденним, скільки на заохоченні їх особистого розвитку, посиленню їх ролі в суспільстві та розширенню їх можливостей щодо вибору свого майбутнього, водночас дбаючи, щоб вони брали на себе відповідальність як за свій вибір, так і за його реалізацію.

На початку нового тисячоліття за Індексом регіонального людського розвитку (за винятком м. Києва та м. Севастополя) лише 3 області (Львівська, Полтавська та Харківська) мали середній рівень розвитку. Натомість низький рівень цього показника був характерний як економічно розвинутого Донбасу, так і для поліської Чернігівщини, подільської Хмельниччини та сільськогосподарської Вінниччини [3, с. 58].

Саме тому, в Концепції державної регіональної політики від 4 липня 2008 року був викладений новий погляд на єдність держави через регіональний розвиток. Згідно з Концепцією нова державна регіональна політика мала б бути орієнтована, насамперед, на людину, а всі інструменти реалізації цієї політики мати кінцевим результатом забезпечення високої якості життя людини у процвітаючому регіоні процвітаючої країни. Люди стають епіцентром соціального прогресу, тому що людський розвиток є не лише ключовою метою, а й найбільшим важливим детермінантом і чинником соціального й економічного розвитку [3, с. 58].

У 2012 році було затверджено нову Методику вимірювання регіонального людського розвитку в Україні. До розрахунку Індексу регіонального людського розвитку включено 33 показники (22 показники-стимулятори та 11 показників-дестимуляторів) людського розвитку, які

² Індекс регіонального людського розвитку — інтегральний показник, який відображає якість життя людини в кожному регіоні порівняно з іншими регіонами України [3, с. 61].

були об'єднані у 6 блоків відповідно до основних аспектів людського розвитку: відтворення населення; соціальне становище; комфортне життя; добробут; гідна праця; освіта. Фахові розрахунки регіонального людського розвитку за цією методикою були здійснені починаючи з 2004 року [10].

За результатами рейтингової оцінки ІРАР Державною службою статистики України в 2012 році за 6 основними аспектами регіонального людського розвитку були отримані такі результати. Перше місце упродовж 2004—2009 років займала Закарпатська область, яка посідала перші позиції за інтегральним індексом комфортного проживання. У 2010—2012 роках перше місце належало Харківській області. Високий ранг області пояснюється найкращими показниками освіти та добробуту населення, а також комфортним соціальним середовищем в регіоні (за даними складовими ІРАР область посідала відповідно 3, 2 та 4 місця).

Наступне місце належить Чернівецькій області (перші позиції за розвитком соціального середовища та добробуту).

Натомість на останніх місцях розташовані Житомирська область (найгірші показники добробуту, освіти, ринку праці та відтворення населення), Кіровоградська область (низькі показники відтворення населення та соціального середовища) та Херсонська область (низькі показники соціального середовища, добробуту та відтворення населення).

За висновками Державної служби статистики України у 2010—2012 роках Хмельницька область була віднесена до регіонів, що тяжіють до стабільності. Маючи достатньо високі рейтинги за соціальним середовищем та демографічним розвитком, Хмельничина спроможна шляхом перегляду порядку та джерел фінансування складових людського розвитку забезпечити вагомий результат щодо підвищення загального рівня людського розвитку.

Таким чином, результати розрахунків Індексу регіонального людського розвитку можуть служити основою для визначення ключових проблем та пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку для кожного регіону та держави в цілому.

Як наголошували вчені Інституту демографії і соціальних досліджень ім. М.В. Птухи, диференціація регіонів України за рівнем людського розвитку — це найбільш комплексний індикатор оцінки ефективності державної регіональної політики, яка здійснюється за основними складовими людського розвитку: станом охорони здоров'я та демографічною ситуацією, рівнем освіти та розвитком системи освіти, станом ринку праці та рівнем добробуту. При цьому показники соціально-економічного розвитку регіону стають не тільки функцією виключно природних ресурсів, капіталу та організаційно-технічних факторів, й результатом реалізації соціального капіталу: освіченості, здоров'я, культури, історичної спадщини населення, свідомості здійснення екологізації виробництва й управління в підприємницькій діяльності та інше.

Кількісні значення складових ІРАР певною мірою відображають також ефективність діяльності органів державної влади щодо розвитку людського потенціалу відповідного регіону, особливо в умовах переходу України до парламентсько-президентської моделі побудови системи державної влади, проведення адміністративно-територіальної реформи і пов'язаним з цим зростанням ролі місцевих органів влади та місцевого самоврядування в регіональному людському розвитку, як провідна ланка в соціально-економічному розвитку регіонів.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є обґрунтування нового алгоритму розробки Програм сталого соціально-економічного розвитку регіонів на 3—5 років на основі оцінки динаміки та структури складових Індексу регіонального людського розвитку за попередні роки, виходячи із завдань його покращення та мобілізації резервів підвищення рівня і якості життя населення регіонів відповідно до національних завдань Цілей Розвитку Тисячоліття в Україні.

Виявлення негативних тенденцій у прояві показників-дестимуляторів при розрахунках Індексу регіонального людського розвитку і обґрунтування відповідних заходів та інвестиційних пропозицій щодо зменшення їх негативного впливу на рівень та динаміку людського розвитку стає головною задачею розробки Регіональної програми людського розвитку на перспективу.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Відповідно до Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади основними повноваженнями органів місцевого самоврядування обласного рівня повинно стати забезпечення: регіонального розвитку; охорони навколишнього природного середовища; розвитку обласної інфраструктури (насамперед, обласних автомобільних доріг, мережі міжрайонних та міжобласних маршрутів транспорту загального користування); професійно-технічної освіти; надання високо спеціалізованої медичної допомоги; розвитку культури, спорту і туризму [6].

Хмельницька область за Інтегральним індексом регіонального людського розвитку у 2014 році займала 18 місце з 22 областей України (за даними Державної служби статистики України; статистика за АР Крим, Луганську та Донецьку області — відсутня) [7].

Індекс регіонального людського розвитку був розрахований за 6 блоками:

Блок 1. "Відтворення населення": 5 показників (4:1); стандартизоване каліброве значення (СКЗ) дорівнювало 0,6934; ранг серед областей — 14.

Блок 2 — "Соціальне середовище": 6 показників-дестимуляторів розвитку; СКЗ ? 0,4848, ранг — 9.

Блок 3 — "Комфортне життя": 6 показників-стимуляторів розвитку; СКЗ — 0,5389, ранг — 19.

Блок 4 — "Добробут": 5 показників (4:1); СКЗ — 0,6028, ранг — 13.

Блок 5 — "Гідна праця": 6 показників (3:3); СКЗ — 0,5320, ранг — 12.

Блок 6 — "Освіта": 5 показників-стимуляторів розвитку; СКЗ — 0,8345, ранг — 12.

По кожному з блоків вимірювання регіонального людського розвитку фахівцями Держкомстату України та науковцями Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України здійснено оцінки СКЗ та відповідних показників з їх рангами по кожній області за 2004—2014 рр. [10]. Це дозволяє оцінити динаміку відповідних складових, а також виявити і мобілізувати резерви покращення Індексу регіонального людського розвитку Хмельницької області у порівнянні з іншими регіонами України.

Так, по Блоку 1 "Відтворення населення" 18 ранг області з 22 обумовлений показником "Дитяча смертність".

По Блоку 2 "Соціальне середовище":

— 21 ранг з 22 обумовлений показником "Кількість хворих із вперше встановленим діагнозом: алкоголізм і алкогольних психозів, розладу психіки та поведінки внаслідок вживання наркотиків та інших психоактивних речовин";

— 15 ранг з 22 за показником "Коефіцієнт підліткової народжуваності";

— 11 ранг з 22 за показником "Кількість померлих від навмисного самоубиття";

По Блоку 3 "Комфортне життя":

— 21 ранг із 22 за показником "Обсяг реалізованих населенню послуг";

— 20 ранг з 22 за показником "Питома вага житла, обладнаного централізованою каналізацією та водовідведенням у сільській місцевості";

— 19 ранг з 22 за показником "Планова ємність амбулаторно-поліклінічних закладів";

— 13 ранг з 22 за показником "Забезпечення житлом у міських поселеннях".

Блок 4 "Добробут":

— 18 ранг з 22 за показником "Кількість мінімальних продуктивних кошків, які можна придбати за середньодушовий дохід";

— 18 ранг з 22 за показником "Наявність базового набору товарів тривалого користування";

— 15 ранг з 22 за показником "Валовий регіональний продукт на одну особу";

— 11 ранг з 22 за показником "Рівень бідності за відносним критерієм".

Блок 5 "Гідна праця":

— 17 ранг з 22 за показником "Рівень зайнятості населення";

— 15 ранг з 22 за показником "Частка працівників, які працюють в умовах, що не відповідають санітарно-гігієнічним нормам";

— 15 ранг з 22 за показником "Рівень охоплення соціальним страхуванням";

— 10 ранг з 22 за показником "Рівень безробіття";

— 10 ранг з 22 за показником "Співвідношення середньої та мінімальної заробітної плати".

Блок 6 "Освіта":

— 17 ранг з 22 за показником "Частка осіб із освітою не нижче базова вища серед населення 25 +";

— 11 ранг з 22 за показником "Середній бал за результатами зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО)".

Натомість, саме за цим блоком у 2014 році Хмельниччина мала:

— 3 ранг з 22 за показником "Чистий показник охоплення дошкільними навчальними закладами дітей віком 3 — 5 років проти 1-го рангу з 22 за цим показником у 2013 році;

— 5 ранг з 22 за показником "Охоплення загальною середньою освітою дітей шкільного віку" у 2013 році.

По Блоку 1 "Відтворення населення" Хмельниччина мала:

— 5 ранг з 22 за показником "Ймовірність жінок дожити від 20 до 65 років";

— 6 ранг з 22 "Середня очікувана тривалість життя при народженні".

По Блоку 2 "Соціальне середовище" Хмельниччина мала:

— 4 ранг з 22 по показнику "Коефіцієнт злочинності";

— 8 ранг з 22 по показнику "Кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування".

По Блоку 3 "Комфортне життя" Хмельниччина мала:

— 6 ранг з 22 за показником "Питома вага житла, обладнаного централізованим газопостачанням або підлоговою електроплитою у сільській місцевості;

— 7 ранг з 22 за показником "Стан навколишнього природного середовища".

По Блоку 4 "Добробут" Хмельниччина мала 6 ранг з 22 за показником "Питома вага домогосподарств, які робили заощадження або купували нерухомість".

По Блоку 5 "Гідна праця" Хмельниччина мала 6 ранг з 22 за показником "Частка працівників, які отримують зарплату менше 1,5 прожиткових мінімумів".

Розробляючи заходи щодо зменшення негативного впливу показників-дестимуляторів на людський розвиток в області, необхідно не погіршувати позитивний вплив показників-стимуляторів.

Таким чином, оцінка соціально-економічного статусу Хмельницької області за рівнем та динамікою Індексу регіонального людського розвитку у ранговому порівнянні з іншими областями України стає одним з провідних критеріїв оцінки ефективності та результативності діяльності виконавчої влади на місцевому та регіональному рівнях.

Перші 10 місць за Індексом регіонального людського розвитку у 2014 році займали наступні області: Харківська, Чернівецька, Закарпатська, Львівська, Запорізька, Київська, Одеська, Тернопільська, Полтавська та Миколаївська. Аналогічно, перші 10 місць за Індексом регіонального людського розвитку у 2013 році займали Харківська, Чернівецька, Львівська, Закарпатська, Запорізька, Київська, Полтавська, Одеська, Черкаська і Тернопільська області.

Тобто Хмельницькій ОДА та органам місцевого самоврядування Хмельниччини доцільно використовувати досвід перелічених областей щодо впровадження ними відповідних стратегій, програм, бюджетів, проектів та конкретних заходів.

Слід підкреслити, що обґрунтування нового алгоритму формування поточних і середньострокових Програм

сталого соціально-економічного розвитку передбачає узагальнення досвіду Хмельницької ОДА щодо розробки Стратегії регіонального розвитку (ССР) на довгостроковий період та щорічних Програм соціально-економічного розвитку.

На початковому етапі освоєння стратегічного планування в Хмельницькій ОДА були використані положення Закону України "Про стимулювання розвитку регіонів" від 08.09.2005 р. № 2850-IV, який визначив основні підходи щодо розроблення та прийняття СРР (набрав чинності з 1 січня 2006 р.). Обласна рада Хмельницької області у 2005 році прийняла Стратегію економічного і соціального розвитку Хмельницької області на 2004—2015 роки [8].

Стратегія регіонального розвитку Хмельницької області на період до 2020 року розроблялася Робочою групою із розробки Стратегії регіонального розвитку Хмельницької області за фінансовою допомогою та технічного сприяння з боку проекту Європейського Союзу "Підтримка сталого регіонального розвитку" (з листопада 2010 р. по липень 2011 р.).

Погодження напрацювань до проекту Стратегії здійснювалося Керівним комітетом, до складу якого входили:

1. Голова ОДА — співголова керівного комітету.
2. Голова облради — співголова керівного комітету.
3. Профільний заступник голови — заступник співголів керівного комітету.
4. Представник громадськості, обраний із числа робочої групи.
5. Представник бізнесу, обраний із числа робочої групи.
6. Представник торгово-промислової палати.
7. Експерт із розробки стратегії.
8. Представник секретаріату.

До повноважень Керівного комітету був віднесений розгляд напрацьованих матеріалів, участь в обговоренні спірних питань, прийняття рішень.

До складу Робочої групи входили:

1. Заступник голови ОДА — співголова робочої групи.
2. Заступник голови облради — співголова робочої групи.
3. Начальник Головного управління економіки ОДА — заступник співголів робочої групи.
4. Представники влади (зацікавлені начальники структурних підрозділів ОДА, ін. територіальних підрозділів центральних органів виконавчої влади, голови постійних комісій облради, представники райдержадміністрацій, міськвиконкомів). Відповідні робочі групи створюються на місцях (РДА, МВК).
5. Представники опозиції.
6. Представники бізнесу (члени галузевої ради, представники бізнес асоціацій, керівники крупних бюджетотворюючих підприємств тощо).
7. Представники громадськості (очільники активних зацікавлених громадських організацій, керівники профільних ВУЗи, ЗМІ, громадяни краю з активною позицією).
8. Експерти із розробки стратегії (вітчизняні та закордонні).

До повноважень Робочої групи були віднесені аналіз поточної ситуації, висунення та обговорення пропозицій, напрацювання матеріалів на перспективу (SWOT-аналіз, вироблення бачення, операційних цілей, завдань та заходів).

Секретаріат Робочої групи та Керівного Комітету, основними функціями якого були організація їх засідань, опрацювання наданих матеріалів, забезпечення тісної співпраці між Робочою групою та Керівним комітетом, а також інформаційного супроводу процесів розробки СРР, складався з працівників Головного управління економіки ОДА.

Слід особливо підкреслити, що з метою забезпечення належного рівня організації роботи Робочої групи та Керівного Комітету, а також налагодження інформаційного забезпечення було розроблено і реалізовано Комунікаційну стратегію розробки проекту Стратегії регіо-

нального розвитку Хмельницької області на 2011—2017 роки.

Стратегія регіонального розвитку Хмельницької області розроблялася із використанням кращого європейського на українського досвіду у ході низки семінарів та дискусій у період із жовтня 2010 року до травня 2011 року.

Однією з цілей цього процесу було налагодження партнерства між обласною державною адміністрацією, обласною радою, районними адміністраціями, міськими та районними радами, університетами та інститутами, а також широким колом організацій громадянського суспільства для того, щоб згодом забезпечити вирішити завдання сталого соціально-економічного розвитку регіону.

Цей процес колективної роботи різних суб'єктів регіонального розвитку у рамках Робочої групи дозволив залучити до розробки Стратегії понад 120 активних людей Хмельницької області із різних секторів суспільства, органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, наукових установ та громадських організацій.

Реалізація зазначеної Стратегії зорієнтована на становлення сталого просторового розвитку області, диверсифікації економіки, розвитку агропромислового комплексу як високоефективного експортоспроможного сектору економіки, формуванню туристичної та курортно-рекреаційної інфраструктури, зростання добробуту населення.

Задля якісної підготовки Стратегії регіонального розвитку Хмельницької області на 2011—2020 роки проведено соціально-економічний аналіз, під час якого бралися до уваги показники щодо географії і топографії, транспортних комунікацій, населення та демографії, науково-кадрового потенціалу, професійних кадрів, студентів, стану економіки і підприємництва, сільського господарства, туризму та оздоровлення населення.

Був виконаний аналіз соціальних питань, аналіз різних перспектив для жінок/чоловіків, дітей/молоді/похилих та інших груп зацікавлених осіб, а також визначена місія майбутнього розвитку Хмельницької області.

У Стратегії регіонального розвитку Хмельницької області на 2011—2020 рр., яка була затверджена обласною радою 18 травня 2011 року, передбачені стратегічні цілі, операційні цілі та завдання, які спрямовані на вирішення проблемних питань. Стратегічні цілі розвитку Хмельниччини були визначені наступним чином:

1. Диверсифікація структури економіки області та покращення діяльності економічних суб'єктів.
2. Реалізація туристичного потенціалу регіону.
3. Розвиток сільських територій та територій навколо міст регіону.
4. Забезпечення росту регіонального потенціалу (вирішення наскрізних проблем).

Слід підкреслити те, що тільки зазначена четверта стратегічна ціль відповідає напрямам національних завдань Цілей Розвитку Тисячоліття в Україні, визначених за участю ПРООН, а три перші стратегічні цілі були визначені за рекомендаціями фахівців та експертів ЄС. Останні орієнтували розвиток господарства Хмельниччини в основному як сировинної бази, а не технологічно оновленого виробництва з випуском наукомісткої продукції та наданням інтелектуальних послуг з високою доданою вартістю.

25 травня 2011 року відбувся Форум із мобілізації ідей проєктів до Плану реалізації Стратегії регіонального розвитку Хмельницької області на 2011—2014 роки як п'яте засідання Робочої групи із залученням активних представників бізнесу, влади та громадських організацій, а також представників райдержадміністрацій та виконкомів міських (міст обласного значення) рад, районних рад; регіональних галузевих рад підприємців.

Цей захід став першим кроком у розробці Плану реалізації Стратегії регіонального розвитку Хмельницької області на 2011—2014 роки. Для його формування були використані пропозиції жителів області (фізичних та представників юридичних осіб) щодо конкретних ідей проєктів. Розроблення даних проєктів призвано забез-

печити гідний розвиток краю та підвищити рівень добробуту мешканців Хмельниччини.

4—7 липня 2011 року у місті Кам'янець-Подільський за участі Леоніда Гураля — тодішнього заступника голови Хмельницької облдержадміністрації, співголови Робочої групи із розробки Стратегії регіонального розвитку Хмельницької області на 2011—2020 роки та експертів проєкту ЄС "Підтримка сталого регіонального розвитку в Україні" чотирма фокус-групами опрацьовано ідеї проєктів регіонального розвитку, які стали основою Плану реалізації Стратегії на 2011—2014 роки.

Всього надійшло майже 250 ідей від жителів Хмельниччини і серед них вдалося віднайти багато цікавих, які були "матеріалізовані" у проєктах розвитку області та стали конкретними заходами реалізації Стратегії регіонального розвитку Хмельницької області на 2011—2020 роки.

План реалізації Стратегії регіонального розвитку Хмельницької області на 2011-2014 роки був затверджений розпорядженням Голови ОДА від 26 грудня 2011 року № 504/2011-р., а План заходів з реалізації Стратегії регіонального розвитку Хмельницької області на 2015—2017 роки був затверджений Рішенням обласної ради від 28 травня 2015 року № 2-32/215, на контролі якої станом на 21 квітня 2016 року знаходилось також 58 цільових програм соціально-економічного розвитку області.

Наступним етапом становлення передумов впровадження державного регулювання регіонального людського розвитку в Хмельницькій області стали, по-перше, уточнення та доробка Стратегії регіонального розвитку на 2015—2017 рр. на виконання Постанови Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 року № 385 "Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року" (в термін до 6 лютого 2015 року). По-друге, підведення підсумків Плану реалізації Стратегії регіонального розвитку на 2011—2014 рр. і розробка заходів такого Плану на 2015—2017 рр.

Необхідно також відмітити послідовну реалізацію фахівцями Хмельницької ОДА головних цілей людського розвитку в щорічних Програмах соціально-економічного розвитку області на протязі 2010—2016 рр. (табл. 1).

У процесі реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Хмельницькій області у 2015 році було створено 22 Об'єднані територіальні громади (з 159 ОТГ в цілому по Україні — 13,8%) внаслідок добровільного об'єднання 213 місцевих рад (490 населених пунктів), що складало 36% від загальної площі області та 23% — від загальної чисельності населення області. Місцевим бюджетам ОТГ Хмельниччини на 2016 рік було передбачено з Державного бюджету України освітньої субвенції в обсязі 347,0 млн грн. та медичної субвенції — 184,0 млн грн.

Нова модель формування місцевих бюджетів в 2015—2016 рр. передбачає визначення базової (трансферт, що надається з державного бюджету місцевим бюджетам для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій), реверсної (кошти, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій) та стабілізаційної дотації (додаткової дотації з державного бюджету для покриття можливих фактичних диспропорцій при запровадженні нової моделі взаємовідносин державного бюджету з місцевими бюджетами), а також додаткової дотації на компенсацію втрат доходів місцевих бюджетів внаслідок надання пільг, встановлених державою та субвенції (освіта, охорона здоров'я тощо).

У 2016 році 19 об'єднаних територіальних громад Хмельницької області отримують з Державного бюджету України базову дотацію, місцеві бюджети Гуменецької та Розсошанської громад затверджені з реверсною дотацією, а бюджет Волочинської громади затверджений без дотацій. Всього ОТГ області отримують 64 млн грн. базової дотації.

У результаті утворення ОТГ обсяг власних ресурсів місцевих бюджетів порівняно із 2015 роком зріс на 175 млн грн., у тому числі завдяки введенню нового джерела

Таблиця 1. Структура Програм соціально-економічного розвитку Хмельницької області*

2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
1. Створення умов для підвищення конкурентоспроможності регіону	1. Стійкий економічний розвиток	1. Створення умов для соціально-економічного розвитку	1. Підвищення соціальних стандартів	1. Підвищення конкурентоспроможності економіки та покращення інвестиційного клімату	1. Створення сприятливого середовища для бізнесу та інвестицій	1. Розвиток людини та підвищення соціальних стандартів життя
2. Людина і стійкий розвиток	2. Підвищення стандартів життя	2. Модернізація виробництва та інфраструктури	2. Економічний розвиток	2. Сталий економічний розвиток	2. Розвиток реального сектору економіки	2. Формування конкурентоспроможної економіки
1. Технологічний розвиток в індустрії	3. Поліпшення бізнес-клімату та залучення інвестицій	3. Підвищення соціальних стандартів	3. Підвищення конкурентоспроможності регіону	3. Збереження і розвиток людського та соціального капіталу	3. Розвиток інфраструктури	3. Розвиток інфраструктурних секторів
3. Розвиток інфраструктури та інформаційного простору	4. Розвиток промисловості та інфраструктури	4. Посилення ролі регіонів та їх відповідальності у розв'язанні соціальних проблем	4. Результати виконання програми	4. Результати виконання програми	4. Розвиток людського капіталу	4. Результати виконання програми
4. Забезпечення ефективної роботи АПК	5. Ефективне функціонування АПК	5. Розвиток міжнародного співробітництва та євроінтеграція			5. Результат виконання програми	
1. Створення сучасної інноваційної системи	6. Регіональний економічний розвиток	6. Результати виконання Програми				
5. Розвиток міжнародного співробітництва та євроінтеграція	7. Міжнародна інтеграція і співпраця	7. Основні напрями розвитку на 2013-2014 рр.				

* Рішення Хмельницької обласної ради: 2010 р. — від 26.05.2010 р. № 6-28/2010; 2011 р. — від 02.03.2011 р. № 21-3/2011; 2012 р. — 21.12.2011 р. № 17-7/2011; 2013 р. — 28.03.2013 № 19-15/2013; 2014 р. — від 30.04.2014 р. № 12-23/2014; 2015 р. — 07.04.2015 р. № 18-31/2015; 2016 р. — від 21.04.2016 р. № 21-5/2016.

їх формування (податок на доходи фізичних осіб) — на 164 млн грн.

При збереженні методології розрахунків власних ресурсів місцевих бюджетів ОТГ 2015 року їх обсяг у 2016 році збільшився всього на 8 відсотків (без врахування темпів інфляції — 48%). А обсяги медичної та освітньої субвенцій для бюджетів ОТГ були визначені виходячи з реально можливих обсягів трансфертів з Державного бюджету України, а не виходячи з соціальних стандартів і фінансових норм їх бюджетного забезпечення.

Тобто подальшого методичного вирішення потребують питання як розробки відповідних соціальних стандартів, так і їх фінансового забезпечення при формуванні наступних ОТГ. Ці соціальні стандарти повинні бути розробити Головні розпорядники бюджетних коштів при обґрунтуванні обсягів медичної та освітньої субвенції.

Планова різниця між обсягами цих субвенцій, що розраховані по соціальних стандартах та виходячи з реально можливих ресурсів Державного бюджету України, може бути компенсованою в регіонах шляхом активізації інституту державно-приватного партнерства на місцях. При цьому, якщо представницькі органи місцевої влади будуть змушені спиратися на власні фінансові можливості, то обласні місцеві адміністрації повинні добиватись виділення фінансової допомоги з Державного бюджету України відповідно до необхідності забезпечення фінансуванням соціальних стандартів.

Саме в цьому вбачаються нові проблеми розмежування повноважень щодо державного регулювання соціально-економічного розвитку регіонів між ОДА та створеними ОТГ, а також з тими, що будуть створюватись.

Накопичення досвіду роботи ОДА та ОТГ на основі соціальних стандартів буде сприяти формуванню соціально- і економічно-спроможних територіальних громад як базового рівня системи державного управління "життям по-новому".

Утворені в Хмельницькій області ОТГ отримали субвенцію з Державного бюджету України на формування своєї інфраструктури в обсязі 216 млн грн., що становить 21,6 % від загального обсягу по Україні. Найбільший обсяг субвенцій складає 22,8 млн грн. у Новоушицькій ОТГ, а найменший — 3 млн грн. у Понінківській ОТГ.

Крім того, ОТГ мають можливості отримувати кошти і з Державного фонду регіонального розвитку (ДФРР). Тому необхідно вдосконалювати методичне забезпечення формування власних фінансових ресурсів ОТГ, в залежності від їх ролі і місця в реалізації стратегій розвитку області та держави в цілому.

План заходів щодо реалізації Стратегії регіонального розвитку Хмельницької області на період до 2020 року на найближчі два роки (2015—2017 рр.) включає чотири програми:

1. Диверсифікація структури економіки області та покращення діяльності економічних суб'єктів (включала 21 проект, або технічне завдання).

2. Забезпечення росту регіонального потенціалу (вирішення наскрізних проблем у складі 19-ти проектів та технічних завдань).

3. Розвиток сільських територій та територій навколо міст регіону (13 проектів та технічних завдань).

4. Розвиток туризму (10 проектів та технічних завдань).

І, найголовніше, що доцільно підкреслити. До плану заходів з реалізації Стратегії регіонального розвитку Хмельницької області на 2015—2017 роки для забезпечення спроможності територіальних громад було відібрано 36 інфраструктурних проектів, що відповідали стратегічним цілям розвитку області, а також умовам фінансування за рахунок коштів ДФРР у 2015 році на загальну суму 124,8 млн грн.

Залучення коштів для фінансування проектів із Державного фонду регіонального розвитку завдяки удосконаленню формули розподілу (зміни статті 24-1 Бюджетного кодексу України) стало більш схожим на європейський механізм фінансування регіонального розвитку:

— 80 % коштів розподіляється між усім регіонами пропорційно частці населення регіону у загальній чисельності населення України;

— 20 % коштів розподіляється пропорційно населенню, між регіонами, рівень Валового Регіонального Продукту (ВРП) на душу населення яких менше 75 % від середнього українського.

Менш економічно спроможні регіони отримують додаткові кошти на розвиток.

Хмельницька ОДА орієнтує ОТГ за кошти ДФРР фінансувати проекти стратегічного довгострокового характеру, а не поточні потреби. Завдання органів місцевого самоврядування повинно полягати в тому, щоб використовувати кошти ДФРР в першу чергу на проекти, які створюють інфраструктуру і що веде до капіталізації земель, формування доданої вартості, зростання доходів домогосподарств.

Завдяки цим орієнтирам ОТГ області реалізували можливість підготувати та подати проекти на фінансування з ДФРР на 2017 рік. Позитивний вплив інвестиційних проектів ОТГ на економіку області та держави в цілому досягається на основі: по-перше, забезпечення відповідності пріоритетам, визначених у Державній стратегії регіонального розвитку, Стратегіях розвитку регіонів та у Планах заходів з їх реалізації; по-друге, впровадження інвестиційних програм і проектів як проектів співробітництва територіальних громад; по-третє, підтримки добровільно об'єднаних територіальних громад.

Таким чином, напрями, пріоритети, завдання та заходи Програм соціально-економічного розвитку Хмельницької області у 2010—2016 рр. засвідчують про достатньо високий та належний рівень планово-економічної та фінансово-бюджетної роботи фахівців ОДА. За ініціативою Голови Хмельницької ОДА Корнійчука О.О. вони розробляють вперше в Україні Регіональну програму людського розвитку у Хмельницькій області на 2017—2020 роки як основу формування Програми сталого соціально-економічного розвитку області на 2017—2020 роки. Це стає головною передумовою реального впровадження державного регулювання регіонального людського розвитку в області.

Ознаками виділення підпрограм Регіональної програми людського розвитку у Хмельницькій області на 2017—2020 роки визначені ті аспекти людського розвитку в області, які регламентовані повноваження ОДА у провідних складових соціальної сфері: "Освіта", "Охорона здоров'я", "Соціальний захист населення", "Культура й мистецтво", "Фізичне виховання та спорт". Вихідною підпрограмою Регіональної програми людського розвитку на Хмельниччині визнана підпрограма "Відтворення населення", показники демографічного потенціалу якої є одночасно засобами та кінцевою метою розробки та реалізації зазначених програм.

Алгоритм розробки Регіональної програми людського розвитку у Хмельницькій області на 2017—2020 роки побудований за наступною логічною схемою:

— обґрунтування заходів щодо зменшення негативного впливу на людський розвиток тих соціальних факторів, які обумовлювались показниками-дестимуляторами розвитку на протязі 2004—2014 рр.;

— кількісна (натуральна та вартісна) оцінка цих заходів та їх імплементація в інвестиційних пропозиціях та проектах, включаючи інфраструктурні проекти Об'єднаних територіальних громад (ОТГ);

— перегрупування заходів Плану реалізації Стратегії регіонального розвитку на 2015—2017 роки та розробки нових заходів такого Плану на 2018—2020 роки, виходячи із завдань покращення Індексу регіонального людського розвитку Хмельницької області в 2017—2020 рр.;

— інвентаризація проектів цільових програм національного та обласного виміру, моніторинг яких знаходиться на контролі Кабінету Міністрів України та обласної ради, їх уточнення та доопрацювання, виходячи із завдань покращення Індексу регіонального людського розвитку Хмельницької області в 2017—2020 рр.;

— формування пріоритетних напрямів та досягнення гармонізації економічного, екологічного і соціального розвитку Хмельниччини на 2017—2020 роки, ви-

ходячи із завдань покращення Індексу регіонального людського розвитку Хмельницької області в 2017—2020 рр.

Одночасно з розробкою Регіональної програми людського розвитку у Хмельницькій області на 2017—2020 роки здійснюється формування Програми сталого соціально-економічного розвитку Хмельницької області на 2017—2020 роки, виходячи із завдань покращення Індексу регіонального людського розвитку Хмельницької області в 2017—2020 рр.

При цьому намічено досягти балансової узгодженості показників економічного, екологічного та соціального розвитку Хмельницької області у 2017—2020 роках в контексті досягнення сталого регіонального розвитку Хмельниччини. Виконання цієї роботи відбувається з використанням показників інвестиційного, екологічного та соціального паспорту Хмельницької області станом на 2015 рік.

Розробка базового варіанту Програми сталого соціально-економічного розвитку Хмельницької області на 2017—2020 роки, виходячи із завдань покращення Індексу регіонального людського розвитку Хмельницької області в 2017—2020 рр. відбувається відповідно до Цілей Розвитку Тисячоліття в Україні з локалізацією конкретних завдань, заходів і індикаторів для області [9; 10]:

Ціль 1. Подолання бідності (в цілому по Україні 3 завдання, 5 індикаторів).

Ціль 2. Забезпечення якісної освіти впродовж життя (2 завдання, 6 індикаторів).

Ціль 3. Забезпечення гендерної рівності (2 завдання, 4 індикатори).

Ціль 4. Зменшення дитячої смертності (1 завдання, 2 індикатори).

Ціль 5. Поліпшення здоров'я матерів (1 завдання, 2 індикатори).

Ціль 6. Обмеження поширення ВІЛ-інфекції/СНІДу та туберкульозу і започаткування тенденції до скорочення їх масштабів (2 завдання, 6 індикаторів);

Ціль 7. Сталий розвиток довкілля (4 завдання, 8 індикаторів).

ВИСНОВКИ

В умовах становлення парламентсько-президентської системи державного управління "життям по-новому" Обласні державні адміністрації будуть нести відповідальність за дотримання органами виконавчої влади на місцях положень Конституції України та законів України щодо прав і свобод населення області шляхом організації та координації розробки та реалізації Регіональної програми людського розвитку області та Програми сталого соціально-економічного розвитку на середньо- та довгострокові періоди (3, 5, 10 років).

Обласні державні адміністрації спроможні також контролювати хід виконання Національних програм людського розвитку завдяки реалізації загальнодержавних інвестиційних проектів.

Розробку Програм сталого соціально-економічного розвитку адміністративних областей на основі Регіональних програм людського розвитку необхідно та доцільно розглядати як провідний ланцюжок механізму реалізації сучасної державної регіональної політики.

Повноваження Обласних державних адміністрацій щодо забезпечення розробки та виконання Програм сталого соціально-економічного розвитку областей та Регіональних програм людського розвитку в області повинні визначитися на основі забезпечення ними соціальних норм, нормативів і стандартів у житті населення, а повноваження Обласних рад — на основі регламентації складових механізмів забезпечення сталого соціально-економічного розвитку в межах власних та запозичених фінансових ресурсів.

В умовах децентралізації влади Обласні державні адміністрації будуть здійснювати контроль освоєння освітньої, медичної субвенції та субвенції на соціальний захист населення області й мати право отримувати відповідні цільові трансферти з Державного бюджету України для забезпечення загальнонаціональних соціальних стандартів у житті населення.

Обласні державні адміністрації, відповідаючи за соціально-економічний розвиток своїх територій (в тому числі на підставі розробки балансів трудових, матеріально-фінансових та інших ресурсів, місцевих будівельних матеріалів та палива) повинні мати повноваження не тільки стосовно методичного керівництва розроблення ОТГ інфраструктурних проектів соціальної сфери, а й їх експертної оцінки за "точками економічного зростання", створення нових робочих місць та аналізу впливу на покращення Індексу регіонального людського розвитку в цілому.

Виходячи з аналізу досвіду роботи ОТГ Хмельницької області, особливої уваги набули питання наділення ОДА повноваженнями щодо забезпечення збалансованості фінансових ресурсів області та тих адміністративних районів, де створені ОТГ.

Підвищенню науково-освітнянського забезпечення формуванню системи державного регулювання людського розвитку в регіонах буде сприяти обґрунтування тематики випускних дипломних робіт бакалаврів та магістрів державних та приватних ВНЗ економічного профілю областей з проблем розробки сталого соціально-економічного розвитку адміністративної області, міст обласного значення, Об'єднаних територіальних громад, адміністративних районів, області в цілому, а також заходів реалізації Стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року та Плану заходів з реалізації Стратегії регіонального розвитку областей до 2020 року, виходячи із завдань покращення Індексу регіонального людського розвитку областей.

Випускники ВНЗ за місцем написання та захисту випускних кваліфікаційних робіт матимуть можливість працювати у відповідних місцевих органах виконавчої влади.

Основними напрямками подальших наукових досліджень з розглянутої проблеми є обґрунтування системи показників, індикаторів і критеріїв для обласних державних адміністрацій щодо моніторингу:

— Стратегії регіонального розвитку областей до 2020 року;

— Плану заходів з реалізації Стратегії регіонального розвитку областей до 2020 року на 2015—2017 та на 2018—2020 роки;

— Регіональних програм людського розвитку областей, зокрема, для Хмельницької області на 2017—2020 роки;

— Програми сталого соціально-економічного розвитку областей, зокрема, для Хмельницької області на 2017—2020 роки;

— оцінки діяльності облдержадміністрацій, райдержадміністрацій та аналізу результатів діяльності ОТГ областей України щодо людського розвитку в контексті досягнення національних завдань Цілей Розвитку Тисячоліття та Цілей сталого розвитку людства.

Методичні рішення та конкретні пропозиції облдержадміністрації щодо проведення моніторингу доцільно буде направити в Адміністрацію Президента України, Кабінет Міністрів України та Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України для практичного використання.

Література:

1. Україна після 2015 року: Майбутнє, якого ми прагнемо / Національна доповідь [Лібанова Е.М., Балакірева О.М., Єрмолаєва А.В. та ін.]. — К.: 2013.

2. Наукові основи подальшого розвитку та вдосконалення концептуальних положень оновленого Бюджетного кодексу України / Науково-практичний коментар до Бюджетного Кодексу України / Кол. авторів, заг. редакція Ф.О. Ярошенка, науковий редактор — Василь Столярів]. 2-е вид., доп. та перероб. — К.: ДНУ АФУ; УДУФМТ, 2011. — 560 с. (35 д.а.) — С. 12—27.

3. Регіональна політика: правове регулювання. Світовий та український досвід. Видання друге, доповнене / За заг. ред. А. Ткачука. — К.: Леста, 2011. — 260 с.

4. Столярів В.Ф., Шинкарьок О.В. Провідні складові механізму державного управління "життям по-новому" (в умовах децентралізації влади) // Вісник економічної науки України. — Донецьк, 2014. — № 2. — С. 131—140.

5. Столярів В.Ф., Шинкарьок О.В. Науково-освітнянське забезпечення механізму державного управління "життям по-новому" (в умовах децентралізації влади) // Вісник економічної науки України / Наук. ред. О.І. Амоша. — Донецьк, 2014. — № 3 (27). — С. 113—126.

6. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади. — Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p>

7. Регіональний людський розвиток: Статистичний бюлетень. — Київ: Державна служба статистики України, 2014 р. — 51 с.

8. Стратегія регіонального розвитку Хмельницької області на 2011—2020 рр. / Робоча група із розробки Стратегії регіонального розвитку Хмельницької області до 2020 року, за редакцією Т. Забуковець-Ковачич, А. Ткачука, Ю. Третяка, В. Кашевського, М. Павлиці. — К.: Сталь, 2011. — 208 с.

9. Людський розвиток в Україні. Модернізація соціальної політики: регіональний аспект (колективна монографія) / За ред. Е.М. Лібанової. — К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2015. — 356 с.

10. Цілі Розвитку Тисячоліття. Україна — 2013. Національна доповідь. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України / ПРООН. — К. — 2013 — 176 с.

References:

1. Libanova, E.M. Balakirjeva, O.M. and Yermolaieva (2013), *Ukraine pislia 2015 roku: Majbutnie, iakoho my prahnemo*. Natsional'na dopovid' [Ukraine after 2015: The future which we aspire. National report], Kyiv, Ukraine.

2. Yaroshenka, F.O. (2011), *Naukovi osnovy podal'shoho rozvytku ta vdoskonalennia kontseptual'nykh polozhen' onovlenoho Biudzhethnoho kodeksu Ukrainy*. Naukovo-praktychnyj komentar do Biudzhethnoho Kodeksu Ukrainy [Scientific basis for further development and improvement of the conceptual provisions of the revised Budget Code of Ukraine]. 2nd ed., DNU AFU; UDUFMT, Kyiv, Ukraine.

3. Tkachuk, A. (2011), *Rehional'ni polityka: pravove rehuliuвання. Svitovij ta ukraїns'kyj dosvid* [Regional policy: legal regulation. Worldwide and Ukrainian experience], 2nd ed., Lesta, Kyiv, Ukraine.

4. Stoliarov, V.F. and Shynkariuk, O.V. (2014), "Leading components of mechanism of public administration "life in a new way" (in conditions of decentralization of power)", *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, vol.2, pp. 131—140.

5. Stoliarov, V.F. and Shynkariuk, O.V. (2014), "Scientific and educational provision of mechanism of public administration "life in a new way" (in conditions of decentralization of power)", *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, vol. 3, pp. 113—126.

6. Cabinet of Ministers of Ukraine (2014), "Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "The concept of reform of local government and territorial organization of power"", available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-r> (Accessed 18 June 2016).

7. State Statistics Service of Ukraine (2014), "Rehional'nyj liud's'kyj rozvytok. Statystychnyj biuletень" [Regional human development. Statistical Bulletin]. Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine.

8. Zabukovets'-Kovachych, T. Tkachuk, A. Tretiak, Yu. Kashevs'kiy, V. and Pavlytsia, M. (2011), *Stratehiia rehional'noho rozvytku Khmel'nyts'koi oblasti na 2011-2020 rr.* [Regional Development Strategy of Khmelnytsky region for 2011—2020], Stal', Kyiv, Ukraine.

9. Libanova, E.M. (2015), *Liud's'kyj rozvytok v Ukraini. Modernizatsiia sotsial'noi polityky: rehional'nyj aspekt* [Human development in Ukraine. Modernisation of social policy: a regional aspect], In-t demohrafii ta sotsial'nykh doslidzhen' im. M.V. Ptukhy NAN Ukrainy, Kyiv, Ukraine.

10. Ministerstvo ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy (2013), *Tsili Rozvytku Tysiacholittia. Ukraina ? 2013*. Natsional'na dopovid' [Millennium Development Goals. Ukraine — 2013. National Report.], Ministerstvo ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy/PROON, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 12.08.2016 р.